

TOLDI

SZEMELVÉNYEK A KÖLTEMÉNYBŐL

ÖSSZEÁLLÍTOTTA

VIHAR·BÉLA

SZERKESZTETTE

RUZICKA·JÓZSEFNÉ

A KÉPEKET FESTETTE

VYDAI·BRÉNNER·NÁNDOR

Ég a napmelegtől a kopár szik sarja,
Tikkadt szöcskenyájak legelésznek rajta;
Boglyák hűvösében tíz-tizenkét szolgálta
Hortyog, mintha legjobb rendin menne dolga.

Egy, csak egy legény van talpon a vidéken,
Meddig a szem ellát puszta földön, égen;
Szörnyű vendégoldal reng araszos vállán,
Pedig még legénytoll sem pehelyzik állán.

És amint sereg kél szürke por ködéből,
Úgy kél a sóhajlás a fiú szívéből.
„Hej! ha én is, én is köztetek mehetnék,
Szép magyar vitézek, aranyos leventék!”

Itt van immár a had, Laczfi nádor hada,
Itt kevély hadával Laczfi Endre maga.
„Hé, paraszt! melyik út megyen itt Budára?”
Kérdi Laczfi hetykén, csak amúgy félvállra.

„Hm, paraszt én!” emígy füstölög magában,
„Hát ki volna úr más széles e határban?
Toldi György talán, a rókaelkű bátya,
Ki Lajos királynál fenn a tányért váltja?”

Azzal a nehéz fát könnyedén forgatja,
Mint csekély botocskát, véginél ragadja;
Hosszan, egyenesen tartja fél kezével,
Mutatván az utat, hol Budára tér el.

Elvonul a hadnép hosszú tömött sorban,
Toldiról beszélnek az egész táborban;
Toldi meg nagy búsan hazafelé ballag,
Vaskos lábnyomától messze reng a parlag.

Mit jelent e hű-hó gyászos özvegy házban,
Hol a dinom-dánom régen volt szokásban?
Toldi Lőrincnének most van-e a torja?
Vagy menyegzőjének hozta így a sorja?

Másért sütnek-főznek, másért lakomáznak:
György van itthon, első szülötte a háznak.

Látogatni jött most negyvenedmagával,
Renyhe sáska népnek pusztító fajával,
És a kész haszonnak egy felét fölenni,
Más felét magának tarsolyába tenni.

„Hát a másik hol van?” fanyalogva kérdi.
Senki sem hinné, hogy kedves öccsét érti.
„Szénát hord szegényke künn a béresekkel,
Hívatom – ” de György úr ezt rikoltja: „nem kell.”

Nem kell!—Ím azonban kelletlen, hívatlan
A fiú betoppan: szíve égő katlan.
Amint látja Györgyöt hirtelen, váratlan,
Karja ölelésre nyílik akaratlan.

De az eltaszítja testvérét magától,
Göggösen fordul el jó atyjafiától:
„Most van a dandárja réten a munkának,
De fogja nem fűlik ahhoz e gazdának!”

„Átok és hazugság minden ige szádban!
Egy betű való sincs, Toldi György, a vádban.
Forr epéd, hogy más is márt veled egy tálba,
Vesztenél, ha tudnál, egy vizes kanálba.”

„Azért, hogy senkinek láb alatt ne legyek,
Nem bánom én, igen, akár ma elmegyek,
De ami az enyém, azt elviszem innét:
Add ki, bátya, tüstént, ami engem illet.”

„Itt a juss, kölök: ne mondd, hogy ki nem adtam!”
György kiált és arcul csapja, szintúgy csattan.
De midőn az öccse éppen megrohanja,
Elsikoltja magát, s közéjük fut anyja,

Toldi György meg, amint torkig itta-ette,
Egy öreg karszékbe úr-magát vetette,
És az eresz alól gyönyörködve nézi,
Hogyan játszadoznak csintalan vitézi.

„Hé fiúk! Amott ül egy tűzok magában,
Orrát szárnya alá dugta nagy bűvában;
Gunnyaszt, vagy dög is már? lássuk, felrepül-e?
Meg kell a palánkot döngetni körüle!”

Mint kutyák közé ha nyúlfiat lökének,
Kaptak a beszéden a szilaj legények.

**Túrte Miklós, túrte, ameddig túrhette.
Azzal álla bosszút, hogy csak fel sem vette.
De midőn egy dárda válla csontját érte,
Iszonyatosképpen megharagutt érte.**

S melyen ült, a malomkő-darabot fogta,
Toldi György bosszantó népe közé dobta.
Elrepült a nagy kő, és ahol leszálla,
Egy nemes vitéznek lőn szörnyű halála.

György haragja pedig lészen rendkívüli,
Mert vitéz szolgáját igen keserüli.
És hogy öccsét bíró hírivel megrontsa,
El kell fogni nyomban, az kemény parancsa.

Mint a himszarvas, kit vadász sérte nyíllal,
Fut sötét erdőbe sajgó fájdalmival.
Úgy bolyong a Miklós. Nyakán ült a búja,
Oldalát kikezdte annak sarkantyúja.

Három napig magát ekképp vesztegette,
Harmadik nap a nád megzörrent megette,
Azt gondolta farkas, meg se moccan karja,
Mert ellátta, hogy őt csak testvére marja.

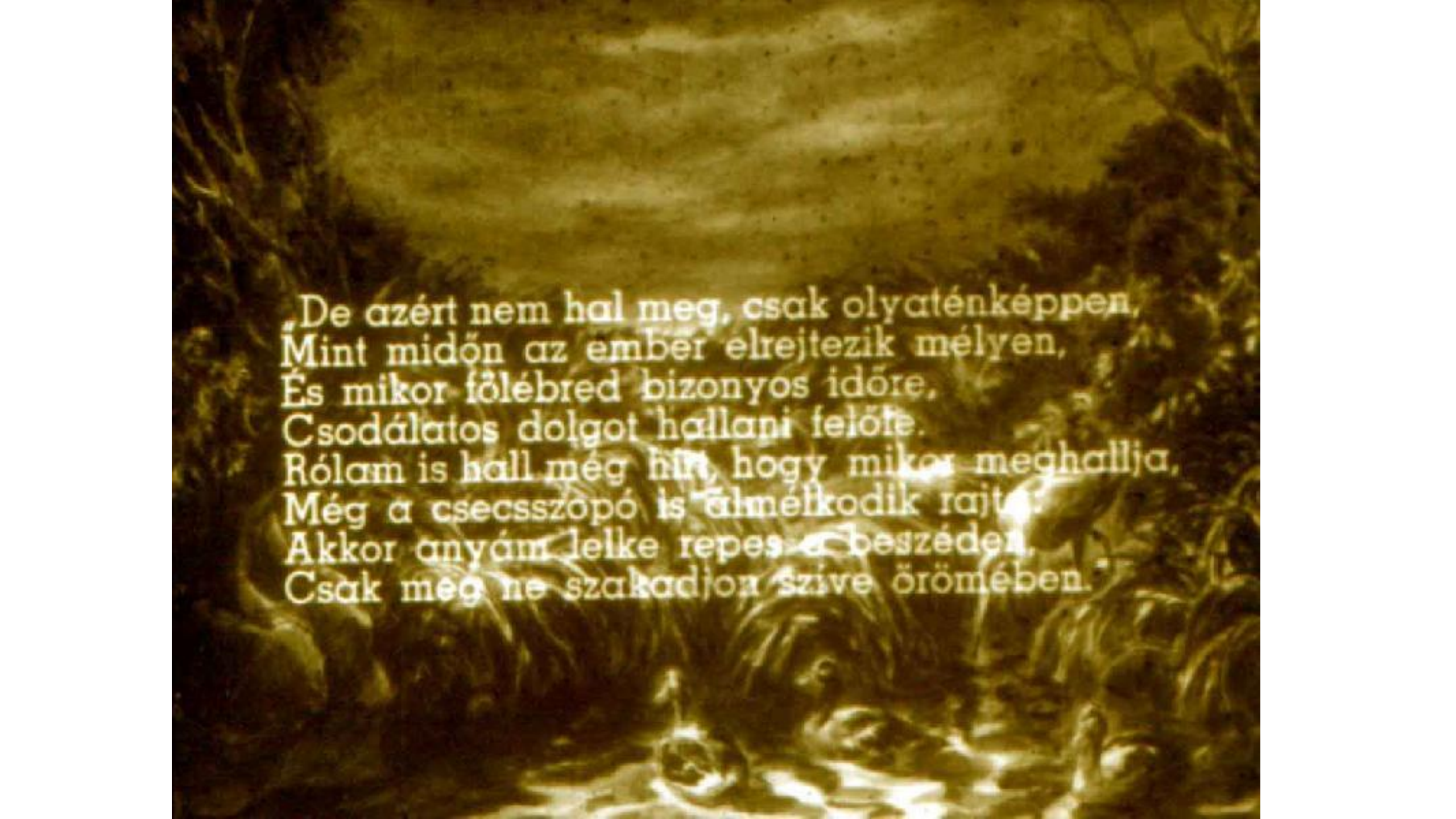
Pedig Bence volt az, régi hű cseléde,
Akit anyja küldött fölkeresésére.
„Jaj! eszem a lelked, beh jó, hogy meglellek,
Harmadnapja már, hogy mindenütt kereslek.” —

„Itt a tarsolyom, fogd, és egyél szépen; ne!
Sült hús, fehér cipó, kulacs bor van benne.”
Mikor aztán Miklós az éhét elverte,
Bence a kulacsnak nyakát kitekerte.

„Mondd meg ezt, jó Bence, az édesanyámnak:
Gyászba borult mostan csillaga fiának:
Egykorig nem látja, még nem is hall róla;
Eltemetik hírét, mintha meghalt volna.”

„De azért nem hal meg, csak olyaténképpen,
Mint midőn az ember elrejtetik mélyen,
És mikor fölébred bizonyos időre,
Csodálatos dolgot hallani felőle.
Rólam is hall még hirt, hogy mikor meghallja,
Még a csecsszóó is álmélkodik rajta:
Akkor anyám lelke repes a beszéden,
Csak még ne szakadjon szíve örömében.”

Miklós pedig indult a szokatlan útra,
Magát jobban-jobban a nádasba fúrta...
Réti farkas fészke volt éppen alatta,
Benne két kis kölyke rítt az isten-adta.

Jő az anya-farkas szörnyű ordítással,
Rohan a fiúnak, birkóznak egymással.
Körmeit Miklósnak a vállába mártja,
Száját a fejénél két araszra tátja.

Akkor fogja Toldi, jót kanyarít véle,
És a kanhoz vágja, mely rohan feléje;
De úgy elpaskolja most a nőtényével,
Hogy világ végéig sem támad többé fel.

Most mintha valami ötlenék eszébe,
Hirtelen felállott s a vadakhoz lépe,
Gyorsan fölvetette őket a vállára,
Úgy indult veszélyes éjjeli útjára.

Hátul a két farkas csüngött a sarkáig,
Vissza sem tekintett az anyja házáig...
S bemegy a szobába. Jaj! most Toldi Györgyöt,
Ha még el nem vitte, elviszi az ördög!

„Hanem most egyszer nem leszek ártásodra,
Csakhogy itt is voltam, azt adom tudtadra.”
Azzal a két farkast az ölébe vette,
Az öreg nyoszolya szélire fektette.

Maga pedig ment a bényiló szobába,
Melyben asztalnál ült anyja gyászruhába':
„Édes anyámasszony, ne féljen kegyelmed:
Nem hozok a házra semmi veszedelmet.”

„Felmegyek Budára bajnok katonának,
Mutatok valamit ottan a királynak,
Olyat, ami nem lesz bátyám szégyenére,
Sőt irigység miatt megszakad a lépe.”

A kutyák azonban nyítottak és szűkültek,
Csúnya üvöltéssel az ajtóig jöttek...
A kutyák haragját nem egyéb okozta,
Hanem, hogy a farkast az udvarba hozta.

Feltápászkodtak a szolgák üggyel-bajjal,
Györgyöt is fölverték a fertelmes zajjal.
„Ez a Miklós dolga, ezt más nem tehetta!
Utána, utána! ilyen szedte-vette!”

Hallja-e az özvegy e vadászai lármát,
Kürtölést, kurjantást, kopók csaholását?
Lehanyatlott szépen a megvetett ágyra:
Isten tudja, meddig tart az ájulása.

Miklós messze tette magát azon éjjel,
Szembeszállt esővel, villámmal és széllel.
Ki volt útitársa a kietlen pusztán?
A nap ment utána a kék égen úszván.

Rákosnak mezője tőszomszédos Pesttel,
Pest alatt ért össze utasunk az esttel.
Találkoztak pedig egy temető mellett,
Temetőben új sír dombja sötétellett.

Hosszú gyászruhában mindenható Isten! –
Édesanyja bókol egy pár új kereszten.
Pedig nem anyja volt, csak szakasztott mása;
Követ meglágyítna keserves sírása.

„Jaj fiam! ne kérdezd az én esetemet:
Ma temettem el két vitéz gyermekemet:
Duna szigetében gyilkolá meg egy cseh,
Isten a pokoltól soha meg ne mentse.”

„Elrémült a világ, nem is akadt már ma,
Aki a kegyetlen csehvel szembeszálna.
Pedig megint ott lesz a szigetben reggel,
Istent káromoló gögös beszédekkel.”

Így megértve Miklós a bajnak mivoltát,
Tovább az asszonnyal nem közölte dolgát,
Hanem köszönt s indult Pestnek városába,
Menet nagy dolgokat forgatván magába'.

Toldi György pediglen kifőzte magában:
Miképp legyen úrrá öccse vagyonában.
Hát előbb, mint Miklós, ő is Budán termett,
Hogy Lajos királynál megássa a vermet.

„Felséges királyom! keserű az nékem,
Amit jelenteni gyász kötelességem;
Keserű, mert vízzé csak nem válik a vér,
Csak testvér marad az, aki egyszer testvé^r.”

A király azonban ilyenképpen szóla:
„Nem is hallottam még, hogy testvéred volna.
Üdvaromba miért soha nem vezetted,
Be sem is mutattad, meg sem ismertetted?”

„De jaj! minden késő: öcsém el van veszve,
Szántszándékkal való gyilkosságba esve!
Jaj! hogy ily panaszra kell nyitnom a számat,
Megölés némely nap szerető szolgámat...”

„Egy erős cseh ví bajt Duna szigetében,
Sok derék vitézem múlt ki már kezében.
Hadd jöjjön fel öcséd és álljon ki azzal:
Vagy erőt vesz rajta, vagy keze miatt hal.”

„Neki már világ és törvény szerint vége,
Jól tudom, rám nézne földi öröksége...
Pedig Isten mentsen, hogy így elfoglaljam,
S a világ bosszantó rágalmaait halljam!”

„Öcséd örökségét, jól van, elfogadom,
S rá te vagy legméltóbb, tehát néked adom:
Olyan feltétellel adom pedig néked,
Hogyha holnap a cseh bajnokot kivégzed.”

Toldi György veresebb lőn a főzött ráknál,
Homályosan látott a szép napvilágnál:
„Mondom: nekem nem kell az öcsém vagyonja,
Én lemondtam róla, lelkemet ne nyomja.”

Hazament s nekiállt otthon a hajának...

Nekiesett tépni, homlokát öklözni:
Csak lesték a szolgák, kell-e már kötözni?

Sok bolyongás után végre kifáradva,
Letelepült Miklós az utcán egy padra;
Hirtelen nagy láрма, nagy sikoltás támad:
Tűz van-é vagy árvíz, vagy víják a várat?

Egy nagy szilaj bika fut a keskeny utcán,
Valahogyan vágóhídrul szabadulván:
Annak tartott, akit elül-utol talált,
Futá minden ember a bizonyos halált.

Toldi nem futott el, csak felállott szépen,
S a bikát bevárta az utcaközépen.
„Oda van! vége van! jaj, jaj!” sikoltának
Minden ablakából a pesti utcának.

Dehogy van! Lábával elébe toppantott,
Rémitő szavával erőset kurjantott:
E fogással visszahökkenté a marhát,
S azon pillanatban megragadta szarvát.

Vágószékre voná két szarvánál fogva,
A mészárosokat előkiáltotta.
Megköték a bikát vastag gerendához,
Szarvát lenyűgözték az első lábához.

De a mészárosok nem engedték neki,
Hogy a vágószinben magát pihenje ki...
És mivelhogy szállást az élők nem adtak
Elpihent tanyáján hideg halottaknak.

Lódobogást hallék: elrepült az álom,
Feltekinte Toldi a szép holdvilágon.
S ki volt a lóhátas? Nem hitt a szeménel,
Midőn abban a vén Bencét ismeré mea.

„Édesanyádasszony ezt neked küldötte,
Maga dagasztotta, maga is sütötte,
És megparancsolta erős-kegyetlenül,
Hogy saját kezedbe adjam szegetlenül.

Vert arany volt benne, nem kettő, sem három,
Hanem amióta megvan a világon,
(Pedig kenyérének javát már megette,)
Annyit soh'sem látott, azt erősítette.

Hát Miklós nem örült? Ugrált örömében,
A holnapi napot forgatá eszében:
Hogy' veszen majd fegyvert, szép ruhát magának!
Hogyan veszi fejét a cseh Mikolának!

Mi történt ezalatt a budai szélen?
Hallgassatok rá csak, azt is elbeszélem.
A király sátora vala ott felvonva;
Tiszta kék selyemből volt a sátorponyva.

Egyszer jön a nagy cseh Buda vára felől,
Táncol nagy lovával a korláton belől;
Káromkodik csúnyán, a magyart böcsmérli:
Hogy nincs, aki merje magát vele mérni.

De íme hirtelen a pesti oldalon
Nagy örömszaj támad és nagy riadalom:
Ismeretlen bajnok fekete paripán
Vágtat a zászlóhoz és mérközni kíván.

Toldi (mert hisz' ő volt) a tollat levészi,
Mindjárt ott teremnek a király vitézi;
Vérszín a cseh tolla, fölcseréli vele:
A bajra hívásnak volt e dolog jele.

Ázután így szóla: „vitéz! adsza kezed:
Te sem bántál soha, én sem sértettelek.”
Erre a cseh nyújtá vaskesztyűs tenyerét,
Hogy összeroppantsa vele Miklós kezét.

Észrevette Miklós a dolgot előre,
S a cseh barátságát jókor megelőzte...
Aztán megragadta Toldi csak úgy kézzel,
Rángatá a csehet szörmű erejével.

„Kérlek, édes fiam! ne kívánd halálom,
Minden vagyonomat ím neked ajánlom...”
Mindent felfogadott a bajnok ijedten,
S békével mentek a csolnak felé ketten.

Hát egyszer a nagy cseh, nekihuzakodva,
Toldihoz hátulról hozzávág orozva.
Szerencse, hogy Toldi a Duna tükrében
Meglátta s megkapá a kardot kezében.

S amely kardot ő az álnok csehtől elvett,
Avval adott neki örökös kegyelmet.
Toldi felmutatja a fejet a kardon,
Nagy rivalgás támad kétfelől a parton.

Tüstént parancsolá király öfelsége,
Tizenkét aranyos vitéz menjen érte.
El is mentek azok szép zászlós sajkával,
S vitték a királyhoz Toldit nagy pompával.

A király szólt: „bajnok! nyisd fel sisakodat,
Mondd neved s mutassad vitézi arcodat.”
„Nem vagyok én bajnok, csak egy földönfutó,
Hogyan lettem azzá? tudj' a mindentudó.”

Ily bátran beszéle Miklós a királynak,
Felnyomá rostélyát acélsisakjának.
„Nemdenem a Toldi Lőrinc fia volnál?”
Miklós a fejével ráütött e szónál.

„Én neked a földön ím kegyelmet adok:
Kérd Istent, remélem, Isten is adni fog.
És hogy haragosod ne legyen a szomszéd,
Íme bátyád önként neked adja részét.”

György meredt szemeket vetett a királyra,
Hej dehogy mert nem-et mondani szavára!
Megszólalt most Miklós: „felséges királyom!
Bátyám birtokára egy cseppet se vágyom.”

„Csak azon könyörgök mostan felségednek:
Vegyen be sergébe csupán közembernek.”
Felelt a nagy király: „ne légy olyan gyermek;
Hogyan vennélek én hitvány közembernek?”

De míg ezt elmondta, azalatt leoldott
Derekáról egy nagy cifra rezes kardot:
Gyémánt a cifrája, arany volt a reze,
Toldinak nyújtotta, s monda: „kösd fel, nesze!”

Éppen mintha álma kezdődnék most elől,
Anyját látja jöni a korlátok felől.
Elfelejtett mindent és futott elébe,
Kímélve szorítá páncélos ölébe.

„Lelkemtől lelkezett gyönyörű magzatom,
Csakhogy szép orcádat még egyszer láthatom.
Be szép vagy! be nagyon illel leventének!
Isten sem teremtett tégedet egyébnek!”

Rettenetes vitéz támadott belőle,
Kalász módra hullt az ellenség előtte...

Dicső híre-neve fennmaradt örökre.

VÉGE

Észrevételeit, javaslatait írja meg
szerkesztőségünknek!

MAGYAR DIAFILMGYÁRTÓ VÁLLALAT
Budapest, V., Veres Pálné u. 9.

DIAFILM MINTABOLT
Budapest, V., Váci u. 34.
Telefon: 380-506

Kocka szám: **86**

Gyártási szám: **MF 6432**

Ár: **9.10**